

אייר תשע"ד

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

נזירות שמשון

לפרשת נשא (על פי שיעור של הרב משה ליכטנשטיין, והרב אלחנן בן-נון)

אָמַרְתִּי אֶל-הָאִשָּׁה תִּשְׁמַר יָד מִכַּל אֲשֶׁר-יָצָא מִגִּפְנוֹ הַיַּיִן לֹא תֹאכַל וַיֵּינן וְשִׁכַר אֶל-תִּשְׁתֵּי וְכָל-טַמְאָה אֶל-תֹּאכַל כָּל אֲשֶׁר-צִוִּיתִי תִשְׁמַר.

טו וַיֹּאמֶר מְנוּחַ אֶל-מִלְאָךְ ה' נַעֲרָה-נָא אוֹתָךְ וְנַעֲשֵׂה לְפָנֶיךָ גְּדֵי עֵזִים טז וַיֹּאמֶר מִלְאָךְ ה' אֶל-מְנוּחַ אִם-תַּעֲרָנִי לֹא-אֲכַל בְּלֶחְמְךָ וְאִם-תַּעֲשֵׂה עִלָּה לְה' תַּעֲלֶנָּה כִּי לֹא-יָדַע מְנוּחַ כִּי-מִלְאָךְ ה' הוּא יז וַיֹּאמֶר מְנוּחַ אֶל-מִלְאָךְ ה' מִי שָׁמַךְ כִּי-יָבֵא דְבָרֶיךָ (דְּבָרְךָ) וְכַבְדְּנוּךָ יח וַיֹּאמֶר לוֹ מִלְאָךְ ה' לְמָה זֶה תִּשְׁאַל לְשָׂמִי וְהוּא-פְּלֹאִי.

יט וַיִּקַּח מְנוּחַ אֶת-גְּדֵי הָעֵזִים וְאֶת-הַמְּנֻחָה וַיַּעַל עַל-הַצֹּר לְה' וּמִפְּלֵא לַעֲשׂוֹת וּמְנוּחַ וְאִשְׁתּוֹ רָאִים כ. וַיְהִי בַעֲלוֹת הַלֵּהב מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ הַשְּׂמִימָה וַיַּעַל מִלְאָךְ-ה' בְּלֵהב הַמִּזְבֵּחַ וּמְנוּחַ וְאִשְׁתּוֹ רָאִים וַיִּפְּלוּ עַל-פְּנֵיהֶם אַרְצָה כא וְלֹא-יָסוּף עוֹד מִלְאָךְ ה' לְהִרְאֶה אֶל-מְנוּחַ וְאֶל-אִשְׁתּוֹ אִזְּדַע מְנוּחַ כִּי-מִלְאָךְ ה' הוּא כב וַיֹּאמֶר מְנוּחַ אֶל-אִשְׁתּוֹ מוֹת נְמוֹת כִּי אֶלְקִים רָאִינוּ כג וַתֹּאמֶר לוֹ אִשְׁתּוֹ לוֹ חַפֵּץ ה' לְהַמִּיתֵנוּ לֹא-לְקַח מִיָּדֵנוּ עִלָּה וּמְנֻחָה וְלֹא הִרְאֵנוּ אֶת-כָּל-אֵלֶּה וְכַעַת לֹא הִשְׁמִיעֵנוּ כֹּזֵאת כד וַתִּלְדֵּ הָאִשָּׁה בֵּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שְׁמִשׁוֹן וַיִּגְדַּל הַנָּעַר וַיְבָרְכֵהוּ ה' כה וַתַּחַל רוּחַ ה' לְפַעֲמוֹ בְּמַחְנֵה-דָן בֵּין צָרָה וּבֵין אֲשֶׁתָּאֵל.

ומדגיש הרב ליכטנשטיין, שבבואנו לדון בסיפור של מנוח ואשתו, יותר מכל מזדקרת לעינינו הפסיביות שלהם. אין הכתובים מעידים על מצוקה ואו מאבק מטעמים כנגד המציאות שבו הם נתונים אלא ישנה השלמה רגועה עם מצבם. אין אנו שומעים על מנוח ואשתו המפצירים בקב"ה שיחנם בפרי בטן או על תפילה וזעקה מצדם. גם כשהמלאך מגיע ומבשר להם על ההריון והלידה, אין הוא מציג זאת כמענה לבקשתם ולא נאמר דבר על תפילות מן העבר. הרושם המתקבל הוא שבשורת המלאך איננה רק על דבר שלא ציפו לו אלא גם על דבר שלא ייחלו לו כלל.

שני נושאים עומדים במוקד הפטרת פרשת נשא הלקוחה מספר שופטים פרק י"ג והמתארת את הבשורה לאשת מנוח – אם שמשון על הולדת שמשון, והם תגובתם של מנוח ואשתו לבשורת המלאך ונזירות שמשון. הזיקה לפרשה היא לנושא השני, כמובן, אך שני הדברים שזורים יחדיו בהפטרה, ונשתדל לעמוד על יחסי הגומלין שביניהם. לשם כך, עלינו לפתוח בניתוח כל אחד מהם בפני עצמו.

1. שופטים פרק י"ג

ב וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצְרָעָה מִמְּשַׁפַּחַת הַדְּנִי וְשֵׁמוֹ מְנוּחַ וְאִשְׁתּוֹ עֲקָרָה וְלֹא זָלָה ג. וַיִּרְא מִלְאָךְ-ה' אֶל-הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הִנֵּה-נָא אֶת-עֲקָרָה וְלֹא זָלָה וְהָרִית וְיִלְדֶתְךָ בֵּן ד. וְעַתָּה הִשְׁמֵרִי נָא וְאֶל-תִּשְׁתִּי יַיִן וְשִׁכָר וְאֶל-תֹּאכְלֵי כָּל-טַמְאָה ה. כִּי הִנֵּךְ הָרָה וְיִלְדֶתְךָ בֵּן וּמוֹרָה לֹא-יַעֲלֶה עַל-רֹאשׁוֹ כִּי-נִזְיֵר אֶלְקִים יְהִיָּה הַנָּעַר מִן-הַבֶּטֶן וְהוּא יַחַל לְהוֹשִׁיעַ אֶת-יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים ו. וַתִּבֵּא הָאִשָּׁה וַתֹּאמֶר לְאִשָּׁה לֵאמֹר אִישׁ אֶלְקִים בָּא אֵלַי וּמְרָאֵהוּ כְּמִרְאֵה מִלְאָךְ אֶלְקִים נִזְרָא מְאֹד וְלֹא שָׁאֲלַתִּיהוּ אִי-מִזֶּה הוּא וְאֶת-שְׁמוֹ לֹא-הִגִּיד לִי ז. וַיֹּאמֶר לִי הִנֵּךְ הָרָה וְיִלְדֶתְךָ בֵּן וְעַתָּה אֶל-תִּשְׁתִּי יַיִן וְשִׁכָר וְאֶל-תֹּאכְלֵי כָּל-טַמְאָה כִּי-נִזְיֵר אֶלְקִים יְהִיָּה הַנָּעַר מִן-הַבֶּטֶן עַד-יוֹם מוֹתוֹ.

ח וַיַּעֲתֵר מְנוּחַ אֶל-ה' וַיֹּאמֶר בִּי אֶ-דוֹנִי אִישׁ אֶלְקִים אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ יְבוּא-נָא עוֹד אֵלֵינוּ וַיִּזְרְנוּ מֵה-נַעֲשֵׂה לְנַעַר הַיִּלָּד ט וַיִּשְׁמַע אֶלְקִים בְּקוֹל מְנוּחַ וַיָּבֵא מִלְאָךְ אֶלְקִים עוֹד אֶל-הָאִשָּׁה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת בְּשֵׂדֶה וּמְנוּחַ אִישָׁה אֵין עִמָּה י. וַתִּמְהַר הָאִשָּׁה וַתִּרְץ וַתִּגְדַּ לְאִשָּׁה וַתֹּאמֶר אֵלֶיהָ הִנֵּה נִרְאָה אֵלַי אִישׁ אֲשֶׁר-בָּא בַיּוֹם אֵלַי . יא וַיִּקַּם וַיִּלְדֵּ מְנוּחַ אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ וַיָּבֵא אֶל-הָאִישׁ וַיֹּאמֶר לוֹ הֵאֱתָה אִישׁ אֲשֶׁר-דְּבַרְתָּ אֶל-הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אֲנִי יב וַיֹּאמֶר מְנוּחַ עַתָּה יָבֵא דְבָרֶיךָ מֵה-יְהִיָּה מִשְׁפָּט-הַנָּעַר וּמַעֲשֵׂהוּ יג וַיֹּאמֶר מִלְאָךְ ה' אֶל-מְנוּחַ מִכָּל אֲשֶׁר-

למחלוקת, שהיתה קיימת בין מנוח לאשתו. האשה, בעלת יחוס מכובד מאד בישראל (משבט יהודה), נאותה להינשא לבן שבט דן. לדאבון ליבה, לא הצליחה להעמיד צאצאים מנישואים אלו. היא טענה שסבת העקרות בו. מנוח טען שהיא עקרה. המלאך שהתגלה לאשה בשדה הכריע את הויכוח: "הנה נא את עקרה ולא ילדת" כלומר העקרות היא דווקא באשה, משבט יהודה. ואכן, בשיחה השניה, כשהמלאך מתגלה בשנית אל מנוח, אינו מזכיר כלל את נושא העקרות. אלו דברים המיועדים רק לאשה. הויכוח הזה, על נישואים בין שבטיים, בהם אחותו של איבצן, ממשפחות ההנהגה של יהודה, השבט המנהיג בישראל, בחרה להינשא לאיש משבט אחר, ולא עוד, אלא שבחרה להינשא לאדם, שיחוסו הוא הפחות שבשבטים. "ממשפחת הדני", כנראה לא היה נחלתם של מנוח ואשתו לבדם, אלא התפשט והיה נושא למחלוקת בתוך משפחתו של בועז. וכך מספרים חז"ל

3. בבא בתרא צא ע"א:

אמר רבה בר רב הונא אמר רב: אבצן זה בעז. מאי קמ"ל? כי אידך דרבה בר רב הונא, דאמר רבה בר רב הונא אמר רב: מאה ועשרים משתאות עשה בעז לבניו, ויהי לו שלשים בנים ושלשים בנות שלח החוצה ושלשים בנות הביא לבניו מן החוץ וישפט את ישראל שבע שנים", ובכל אחת ואחת עשה שני משתאות, אחד בבית אביו ואחד בבית חמיו, ובכולן לא זימן את מנוח, אמר: כודנא עקרה במאי פרעא לי (מנוח הוא כמו פרדה שאינה יכולה להוליד, ולכן לא יוכל להזמין אותי למשתאות), תאנא: וכולן מתו בחייו. והיינו דאמרי אינשי: בחייך דילדת שיתין, שיתין למה ליד? איכפל ואוליד חד דמשיתין זריז (שא אשה נוספת והוליד בן נוסף, שיהיה טוב מכל הששים) - ומפרש שם המדרש שהכוונה לבעז והילד הוא עובד, שממנו יצא דוד, ויש אומרים שהכוונה למנוח, שהוליד את שמשון שהיה טוב מכל בני אבצן שמתו.

כלומר המדרש מספר לנו, אבצן, הוא בועז, זלזל במנוח, שהיה גיסו (אשת מנוח היתה אחותו), ולכל המשתאות, שערך בעת נישואי בניו הרבים לא הזמין את מנוח. טענתו של אבצן היא, שממילא אין למנוח יכולת לפרוע לו את השושבינות (הגמרא במסכת כתובות אומרת, שושבינות (הזמנה לשמחת נישואין) צריך לפרוע, דהיינו להחזיר ולשמוח בשמחת חבירו).

בשביל להבין את הבעייתיות בנישואים ביין שבטיים, נזכר במדרש, שמביא הרד"ק.

שם מבטא היטב את מהותם. מנוח שמו ומנוחה ופסיביות הם המאפיינים אותם.

נקודה זו מזדקרת לנגד עינינו כשאנו משווים זאת עם סיפורי עקרות ופקידה אחרים אחרים מן התנ"ך. מוכרים לנו מן הכתובים כמה סיפורי עקרות, והמאפיין הבולט בכולם היא האקטיביות והמלחמה חסרת המעצורים במצב העקרות. אברהם ושרה המתייסרים בכך פונים לקב"ה ומעירים על הפער שבין הבטחותיו למציאות הקיימת אצלם ואף נוקטים בצעד מרחיק לכת של פונדקאות עם הגר על מנת להיבנות ממנה. יצחק ורבקה מרבים בתפילה לנוכח המצב. זעקתה של רחל "הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי" מהדהדת באזנינו עד היום, חנה שתובעת את עלבונה. כל הדמויות הללו אינם משלימות עם מצבן ואין הן מחכות למלאך שייזכר בהן אלא כל הווייתם עומד בסימן של מאבק בגורל שפקד אותן. ברם, כל זה נעדר מתגובתם של מנוח ואשתו. התמונה העולה מתוך הכתובים היא של אנשים פשוטים ביותר.

נקודה נוספת, היא חוסר הזהות של אם שמשון, אשת מנוח. היא כה חסרת זהות ואישיות עד שכלל אין לה שם, ועד היום אנו נאלצים לכנותה "אשת מנוח". הדבר לא היה כה מפתיע לולא היה מדובר על סיפור של עקרות, אשר היא העומדת במרכזו ואף בשורת המלאך נאמרת אליה ולא אליו. ואומר הרב ליכטנשטיין: הרי לא יעלה על הדעת שנכנה את חנה "אשת אלקנה" או את שרה לאורך פרשת לך-לך כ"אשת אברם".

המדרש מברר את היחוס המשפחתי המדויק של הורי שמשון, ואומר

2. במדבר רבה י' ה:

"מלמד שהיה אביו מדן ואמו של מנוח מיהודה" לפי שצרעה היה ליהודה כדכתיב (יהושע ט"ו לג) "אשתאול וצרעה ואשנה" וצרעה היה לדן (יהושע י"ט מא) "ויהי גבול נחלתם צרעה ואשתאול" לפיכך צריך לפרש שהיה ש"ממשפחת הדני". אינו אומר משבט אלא ממשפחת הדני מלמד שהיה אביו מדן ואמו של מנוח מיהודה.

כלומר רק מנוח הוא משבט דן, אבל אשתו משבט יהודה (ובמקום אחר אומרים חז"ל שהיתה ממשפחתו של בועז). ממשפחת הדני.

התגלותו של המלאך בראש הפרק חושפת כנראה טפח מהנישואין יוצאי הדופן של האיש מדן עם האשה מיהודה. המלאך אומר לאשת מנוח:

"הנה נא את עקרה ולא ילדת"

ונשאלת השאלה: מדוע היה צריך המלאך לומר לאשה שהיא עקרה? האם לא הבחינו בעובדה שהיא אינה יולדת? ומסביר הרב אלחנן בן-נון שיש כאן יותר מרמז

הלוא חיבור זה שימש בסיס להשראת השכינה הראשונה בישראל, שעה שזו שרתה במשכנם של ישראל. וכך הם דברי רבותינו

5. שמות רבה סוף פרשה מ:

אמר רבי חנינה בן פזי, אין לך גדול משבט יהודה, ואין לך ירוד משבט דן, שהיה מן הלחינות (השפחות)... אמר הקב"ה יבוא ויזדווג לו (בצלאל בן אורי מיהודה לאהליאב בן אחיסמך מדן) שלא יהו מבזין אותו, ושלא יהא אדם רוחו גסה עליו, לפי שהגדול והקטן שוין לפני המקום...

המשכן דווקא על ידי שני שבטים אלו נעשה, וכן המקדש, שלמה מיהודה וחירם ממטה נפתלי. בדברי הימים נאמר "בן אשה מבנות דן" שהיה אביו מנפתלי ואמו מדן. כדי להודיע שלכל אדם מישראל יש חלק בגילוי שכינה, נתן הקב"ה את עשיית המשכן והמקדש דווקא בידי שני קצות העם.

אילו היתה האשה מספקת את סקרנותו של בעלה לאחר הפעם הראשונה שהמלאך נגלה אליה, לא היו יודעים מנוח ואשתו לעולם, שמלאך ד' דבר בס. בפעם הראשונה טעתה האשה בזיהויו של הדובר אליה. היא לא זיהתה אותו כמלאך. היא מספרת לבעלה כי איש אלקים שמראהו כמראה מלאך נגלה אליה. זהו המקור למדרש הבא של חז"ל

6. ויקרא רבה א' א:

א"ר סימון פנחס בשעה שהיתה רוח"ק שורה עליו היו פניו בוערות כלפידים. ורבנן אמרי אשתו של מנוח מה היתה אומרת לו "הנה איש אלהים בא אלי ומראהו כמראה מלאך האלהים", כסבורה בו שהוא נביא ואינו אלא מלאך

גם בפעם השניה שהמלאך מופיע מנוח ואשתו אינם מזהים אותו כמלאך, אלא כאיש אלהים. האשה רצה אל בעלה מן השדה ומודיעה לו כי "הנה נראה אלי האיש אשר בא ביום אליו". רק לאחר שהמלאך עולה השמימה באש המזבח מבינים מנוח ואשתו כי מלאך נגלה אליהם.

כלומר: על פי הסדר האלוקי לא היה הכרח, שהאשה תכיר את המלאך העומד לפנייה. די היה לה לדעת כי איש אלקים (נביא) הורה לה להינזר מיין וטומאה. האשה, בהפתעתה הגדולה מעצם קבלת דבר הנבואה מאיש אלקים, הסתפקה בדברים אלו. היא - לא שאלה אי מזה הוא, והוא - את שמו לא הגיד, וכך נשארו דברים סתומים. מנוח, ששומע את דברי אשתו, סבור שיש פרטים נוספים בדרך הטיפול בנער, שלא נמסרו לאשה. כאן מתעוררת הבעיה: מנוח רוצה לברר פרטים נוספים, אך אינם יודעים היכן ניתן למצוא את הנביא. לפיכך

4. הרד"ק בפרשת יפתח על הפסוק "והוא בן אשה

זונה":

ובתרגום של תוספתא: הא נימוסא הוה בישראל מלקדמין דלא מסתחרא אחסנתא משיבטא לשיבטא, ובכן לא הוה יכיל גבר למיסב איתתא דלא משיבטיה וכד הות איתתא דרחמא גברא דלא משבטיה נפקא מבי נשא בלא אחסנתא וכד הוה קרן לה, פונדקיתא דרחימת גברא דלא משיבטיה, וכן הוות לה לאימיה דיפתח ("חוק היה בישראל מלפנים, שלא תסוב נחלה משבט לשבט. לכן גזרו, שלא יוכל איש לישא אשה, שאינה משבטו, וכשהיתה אשה אוהבת גבר משבט אחר היתה יוצאה מבית בעלה בלא נחלה, והיו קוראים לה "פונדקיתא" - זונה, שאוהבת גבר משבט אחר, וכן היה לה, לאמו של יפתח)

כלומר, חוק היה לפנים בישראל, ולפיו נענשת אשה, הבוחרת להינשא לגבר משבט אחר, בנישול בניה מנחלת השבט. זאת על מנת שלא יוצר מצב, שהנחלה תיסוב משבט לשבט באמצעות הבן היורש. אמנם בניה מתיחסים אחרי שבט האב, אבל חששו שמא יושפעו בניה ממשפחת האם, ויגרמו למצב בו משפחת האשה תשלוט בנחלתם. לא די בזה אלא שהיו קוראים לה "זונה" - "פונדקיתא". כלומר, האוירה היא אוירה של מתח ופירוד בין השבטים.

לכן, אין פלא שכאשר אשה ממשפחה, שאפשר להגדירה כמשפחה המיועדת להנהגה, בחרה להינשא לאדם שמוצאו משבט דן, אבצן, ראש המשפחה, לא יכול היה להסתיר את זילזולו בחתן זה. לדעתו, אדם משבט דן אינו ראוי לאשה ממשפחתו. לדעתו, על משפחות בית יהודה לעשות כדי להעמיד את המנהיג הבא של ישראל. לכן אשה ממשפחתו, צריכה להינשא לאיש ממשפחת אצילה יותר. משבט דן ודאי לא תבוא הישועה, ודאי שלא ממנוח. כינויו של מנוח "פרדה עקרה" מבטא את ההשקפה שמביתו לא תבוא ישועה לישראל. הוא עקר, ויכולתו להצמיח מנהיג לישראל - אפסית. על זילזול זה נעשה דין עם בועז. מכל בניו, שהשיא במשתאות הרבים, לא נותר אחד. את כולם קבר. נקודת המוצא של הפרק המצביעה במדויק על מוצאו של האיש מצרעה, ממשפחת הדני, מלמדת גם על הריחוק, שבין המשפחה הזו לבין משפחת ההנהגה.

ובא סיפור שמשון, ומלמד שדווקא החיבור בין השבט הנעלה שבישראל לשבט הפחות שבו הוא זה שיצמיח את המושיע. בחיבור הזה מנצנצת תחילתה של תקווה. בחיבור הזה מצוי מעט מרפא למחלת הפירוד הנוראה שפשתה בעם בתקופת השופטים.

להיראות"	חיה"
מנוח ואשתו הופכים לנזירים אחרי ההתגלות	
הבן אינו מיוחס למנוח ("ותלד האישה בן")	הבן מיוחס לאברהם ("ותלד בן לאברהם")

באופן בסיסי, ניתן לחלק את שתי הפרשיות לשני חלקים: המפגש עם המלאך, והבשורה על הולדת הבן. ההבדלים בין התגלות המלאכים לאברהם לבין התגלות המלאך למנוח ולאשתו מלמדים כי ההתגלות לאברהם הייתה ארוע שגרתי, ואילו ההתגלות לבית מנוח הייתה חריגה ויוצאת-דופן. המקרא מעיד "כי לא ידע מנוח כי מלאך ה' הוא", והוא בחן את הדבר באמצעות ניסיון להגיש לו אוכל. לכן, המלאך לא אכל - כדי להוכיח שאכן מלאך הוא. ואכן, לאחר שתי ההתגלויות, המלאך לא הוסיף להיראות אל מנוח ואל אשתו. לעומת זאת, בהתגלות לאברהם - אברהם מאמין מיד למלאכים, הם יושבים ואוכלים ואף מבטיחים לחזור ולהיראות שנית באותו מועד בשנה האחרת.

ייתכן שזוהי גם הסיבה לכך שמנוח ואשתו נאסרים באיסורי נזיר - כי הם פגשו מלאך. ההתגלות הראשונה של המלאך הייתה רק לאשת מנוח, ולכן רק היא נאסרה ביין; ואילו ההתגלות השנייה הייתה גם למנוח, ולכן נאמר לו "מכל אשר אמרתי אל האישה תישמר". הנזירות, אם כן, היא תוצאה של התגלות בלתי-צפויה. נזירות מנוח ואשתו אינה תיקון על חטא ("הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין") או אמצעי להתעלות רוחנית, אלא תגובה להתעלות רוחנית חריגה ולא-צפויה.

שני הבדלים משמעותיים קיימים בין בשורת הבן לאברהם לבין בשורת שמשון: מקבל הבשורה (אברהם / אשת מנוח) וייחוס הבן לאביו ("ותלד בן לאברהם"/"ותלד האישה בן"). ייתכן ששוני זה מלמד על ההבדל בין יצחק, שהמשיך בדרך שהתווה לו אביו, לבין שמשון, שאין אנו יודעים דבר על מעשי אביו. הולדת יצחק הגשימה את בקשת אברהם לבן שימשיך את דרכו, ובכך מילא הקב"ה את בקשתו הפרטית של אברהם למשפחה. יצחק מיוחס לאברהם כי הוא בנו, היורש את מעמדו ואת דרכו. לעומת זאת, הולדת שמשון לא נועדה למלא את בקשת אביו, אלא להגשים צורך לאומי בשופט שיושיע את ישראל. לכן, לא מסופר שמנוח התפלל להולדתו, והוא אף אינו מיוחס לאביו אחרי לידתו.

ואם נחזור לשאלה: מה נשתנה שמשון משאר שופטים, שהיה צורך בהתגלות מלאך, שתקדים את לידתו? ניתן

עותר מנוח לד' ומבקש, שהנביא יבוא שנית להדריך אותם "מה נעשה לנער היולד".

שונה ההתגלות השניה של המבשר אל שני בני הזוג מהתגלותו בפעם הראשונה אל האשה לבדה. אמנם לכאורה לא נוספו כל פרטים בענין הטיפול בילד, אך הפעם צורת ההתגלות שלמה (אמנם מדברי מנוח משמע שהאמין לאשתו ורק רצה לדעת פרטים נוספים בדרך הטיפול בנער, אך לא מן הנמנע שהכוונה האמיתית מאחורי בקשת מנוח הייתה עצם ההתגלות. מנוח, היה מסופק בדברי אשתו אודות הנביא שנגלה אליה, ורצה לשמוע זאת באזניו). זהותו של המבשר מתבררת. שלא כבראשונה, אין המלאך עוזב מיד כלעומת שבא, הפעם נשאר המלאך עם בני הזוג גם לאחר שמסר את תוכן הנבואה. מנוח מעלה מנחה לה', והוא ואשתו מגלים כי מלאך הוא זה המתוודע אליהם במראה. הפעם מסתיימת ההתגלות בהיעלמותו של המלאך באש המזבח העולה השמימה.

כלומר, ההתגלות השניה באה בגלל ספקנותו של מנוח מכאן נתן להסיק כי המלאך התגלה שנית כדי להבטיח שאבי הנער ואמו יקיימו במלואם את כל ההוראות. היה חשש שמה תחבל ספקנותו של מנוח בתוכנית האלקית, על כן היה צורך לחזור על מעמד ההתגלות באופן שיותר רושם עז הרבה יותר.

יש להדגיש שמשון שונה מכל השופטים, בהופעת המלאך טרם לידתו. לא מצאנו שמלאך נגלה לאדם אחד כדי להכריז על אדם אחר כמנהיג, למעט הבשורה על יצחק. אשת מנוח ושרה אשת אברהם הן היחידות, שבשורת הבן בושרה להן על ידי מלאך. וכן קיים דמיון רב בין שתי הפרשיות שבשניהם, מתגלה מלאך להורים המאושרים ומבשר להם על הולדת בן. עם זאת, קיימים כמה הבדלים בין שתי הפרשיות:

7. בין אשת מנוח ושרה אשת אברהם:

בשורת שמשון (שופטים י"ג)	בשורת יצחק (בראשית י"ח)
מנוח ואשתו לא התפללו לבן	אברהם התפלל לבן
המלאך התגלה בראשונה לאשת מנוח, ואחר כך פעם נוספת למנוח ולאשתו	התגלה המלאך לאברהם
מנוח לא האמין למלאך ואשתו האמינה	אברהם האמין למלאך ושרה צחקה
המלאך לא אכל מהאוכל שנתן לו מנוח	המלאכים אכלו מהאוכל שהכין אברהם
"ולא יסף עוד מלאך ה'	"שוב אשוב אליך כעת

השוכנות בנפשו של האדם. גידול השער היא סימן ההיכר שלה והקדושה מתבטאת בכך שהוא מגדל את שערו באופן פרוע:

"קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו".

בניגוד לכהן שקדושתו היא קדושת עולם, קדושת הנזיר היא קדושת שעה (נזיר פ"ז מ"א). קביעה זו איננה מבטאת שיקול מעשי בלבד אלא היא מהווה הגדרה לטיב ואופי קדושת הנזיר. מעצם טבעה כביטוי לכוחות מתפרצים ומתלהבים, היא מוגבלת בזמן שהרי ההתלהבות פגה והשגרה משתלטת על החיים. הנזיר שמעלתו הרוחנית בנויה על ההתפרצות אינו בנוי למהלך ארוך טווח ועל כן קדושתו מוגדרת מעצם טבעה כקדושת שעה.

לכן, היחס הבעייתי כלפי הנזיר. מחד, ישנו פוטנציאל רוחני רב בכוחות הללו, אך מאידך, יש בהם גם סיכונים לא מבוטלים. אנרגיות המניעות את תהליך הנזירות הינן בעלות עצמה רבה, אך עצמה זו יכולה להביא לידי תוצאות לא רצויות. ככל אנרגיה בעלת עצמה, בכוחה לשמש לבנין אך גם סכנת ההרס וההשחתה מלווה אותה, וככל כוח קמאי, יכולת השליטה עליה איננה מובטחת או אף אפשרית. לכן, בנוסף למגבלת הזמן, מסלול הנזירות אמור להיות מוגבל ליחידים שאופיים זקוק לכך ולא ליהפך לדרך המלך.

10. הגמרא בנדרים (כ"ב). מביאה ברייתא המשווה בין נדר להקרבת קרבן בבמה:

"ר' נתן אומר הנודר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו מקריב עליו קרבן".

ונשאלת השאלה מה הוא בסיס ההשוואה הזאת? הר"ן על אתר מסביר שבשני המקרים האדם מנסה להרחיב את המצוה מעבר לנאמר בתורה. התורה צוותה על קרבנות במקדש בלבד אך המקריב בבמה איננו מסתפק בכך אלא מרחיב את המצווה מבלי שצווה על כך, וזאת ההשוואה לנודר שאיננו מסתפק בנאסר בתורה אלא אוסר על עצמו דברים מותרים.

הרב עמיטל זצ"ל הסביר שמאמר חז"ל בא לציין שבנדר יש את האלמנט האינדבידואליסטי והרצון להיות שונה מכלל הציבור ע"י יצירת שו"ע פרטי ומיוחד עבור עצמו. לכן אם כלל העם אסור בחזיר ונבלות ומותר בלחם ותפוחים אזי הנודר רואה צורך לפרוש מתוך העם ולהתייחד באיסורים שנדר על עצמו. אף הנזירות חשופה לאותה סכנה של רצון להתבלטות ושונויות.

ומוסיף ומסביר הרב ליכטנשטיין, שגם האימפולסיביות משותפת להקרבה בבמה ולנזיר. המקריב בבמה איננו מכיר במחיצות כקובעות קדושה ובמגבלות המוטלות על מקומות שונים אלא הוא חפץ להקריב מתי שהוא רוצה ואיפה שהוא רוצה, וכך הנזיר איננו מכבד את

להציע התשובה פשוטה, והיא שמשון הוא השופט היחידי, שהיה עליו חיוב נזירות. מכיון שחיוב הנזירות הזה היה "מן הבטן" היה צורך ליידע את הוריו בדבר חובת ההינזרות מיין וטומאה.

אבל זה מעלה את השאלה: מה נשתנה משון משאר שופטים, שעליו להיות נזיר? האם היה קדוש מכולם? מן הפרקים המתארים את מעלליו של משון נראה שדווקא הוא הירוד שבשופטים. הלוא משון הוא האיש שנושא נשים פלשתיות, ודווקא עליו מוטלת חובת הנזירות?

בשלב הזה, נעבור מן הדין במנוח ואשתו לנושא השני והוא הנזירות. רק נקדים ונאמר נזירותו של משון מיוחדת היא ואינה דומה לדין נזירות הכללי, וכבר העמידה המשנה בנזיר (פ"א, מ"ב) על ההפרש:

8. המשנה בנזיר (פ"א, מ"ב):

"מה בין נזיר עולם לנזיר שמשון? נזיר עולם הכביד שערו מקל בתער ומביא שלש בהמות ואם נטמא מביא קרבן טומאה. נזיר שמשון הכביד שערו אינו מקל, ואם נטמא אינו מביא קרבן טומאה".

9. ופוסק הרמב"ם (הלכות נזירות, פ"ג הי"ג):

"שמשון לא היה נזיר גמור שהרי לא נדר בנזיר אלא המלאך הפרישו מן הטומאה. וכיצד היה דינו? - היה אסור ביין ואסור בתגלחת ומותר היה להיטמא למתים ודבר זה הלכה מפי הקבלה".

אפשר לאמר על דרך הפשט, שההיתר של משון להיטמא למת, נובע מכך שכל עצמה של נזירותו מבטן ומלידה, היתה הכנה לקראת ייעודו: "והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלישתים" (שופטים, י"ג, ה), ותשועה הכרוכה בחללים רבים, ובהיטמאותו של משון למתים רבים.

אבל אבקש לעסוק בנזירותו של משון מזוית אחרת, בעקבות שיעור של הרב משה ליכטנשטיין. כידוע, ישנה אמביוולנטיות בחז"ל כלפי מוסד הנזירות. שרש הענין כבר בפסוקים, שהרי נאמר ש"נזר אלקיו על ראשו" והוא נקרא קדוש אך מאידך, עליו להביא קרבן חטאת בסיום התקופה. הן בחז"ל והן בראשונים נשמע קולות המכנים אותו קדוש ואחרים המגנים אותו כחוטא.

ומסביר הרב ליכטנשטיין, שהענין נעוץ בכך שהנזירות היא מהלך רוחני המתבסס על האנרגיות האקסטטיות הטבועות בנפש האדם. ככלל, התורה בונה לאדם מישראל עולם רוחני מסודר ושיטתי, הבנוי על פיתוח כוחותיו השכליים והרגשיים ועל בסיס שימוש מושכל ומובנה בכוחות הללו. משמעת רוחנית ותיעול כוחות האישיות ע"י לימוד ומעשה מאפיינות את עולם המצוות. הנזירות, לעומת זאת, בנויה על האנרגיות הקמאיות

לא בכדי נתלה כוחו בגידול השער, שהיא הפעולה המבטאת את הגידול הפרע שאינו מכיר במסגרות או בסמכות. סוד כוחו הוא בזה, וברגע שהאנרגיה הקמאית תמצה את עצמה ותיכנע בפני גורמים מגבילים, אזי תאבד כוחו. את אופיו האימפולסיבי של שמשון היטיבו חז"ל (סוטה פ"א מ"ח) לבטא במטאפורה נוספת, המציינת היטב את מכלול אישיותו וחולשותיו, ולא רק את בעית הנשים:

11. סוטה פ"א מ"ח

"שמשון הלך אחר עיניו לפיכך נקרו פלשתים את עיניו".

ייתכן ונזירותו (שהיא נזירות ייחודית מבחינה הלכתית כפי שהזכרנו לעיל) היא ביטוי לכוחות הללו, וייתכן שהיא נסיון לרסן אותן. כך מצינו במדרש (ב"ר, י', טז):

12. בראשית רבה, י', טז:

"גלוי היה לפני הקב"ה שמשון יהיה הולך אחר עיניו, לפיכך הזירו בנזיר שלא יהיה שותה יין לפי שהיין מביא לידי זימה, ומה בזמן שהיה נזיר הלך אחר עיניו, אילו היה שותה לא היה לו תקנה לעולם מרוב שהיה רודף אחר זימה".

בין כך ובין כך, יש לראות קשר בין אופיו האישי לנזירות שהוטלה עליו מן הבטן.

הרב ליכטנשטיין, מקשר את שני הנושאים הללו ומסביר: לאור אופיו של שמשון, ברור שהצורך החשוב ביותר עבורו היה זוג הורים שהיו מגדלים אותו ומחנכים אותו באופן שהיה לומד לכבוש את האימפולסיביות שלו, לתעל אותו באופן מסוויים עד שבבוא היום יתבגר וילמד לנהל חיים מסודרים בעלי משמעות ואתגר. ואולם, הטרגדיה היתה שדוקא הוריו לא היו מסוגלים לכך, מפאת מגבלותיהם. וכך, נולד ילד בעל כוחות כבירים הזקוק לחינוך והשגחה מיומנים אך משימה זו היא מעבר לכוחותיהם של הוריו. אם מנוח נזקק לשאול "מה נעשה לנער היולד", נקל להבין שאין הוא האיש המתאים לחנך ילד כשמשון.

ואכן, שמשון מופיע כמטאור המפעם רוח חדשה בעם ומתחיל להושיע אותם, אך האנרגיה הממריצה את פעילותו מכלה את עצמה ואין בידי הוריו את הכלים ללמד אותו את המעבר מקדושת שעה לקדושת דורות.

הרב ליכטנשטיין, מציע לראות בהעדר הסמכות ההורית המחנכת במקרה דידן משום ביטוי לבעיה הכללית יותר של התפרקות מסגרות הסמכות בעם בעת ההיא. כשם

המסלולים הרגילים של קדושה ועבודת ד' אלא הוא רוצה להחליף את נזר הכהונה הרגיל והממוסד בנזר שלוח השער.

מסלול הנזירות שהתורה חידשה לא באה להילחם באנרגיות האימפולסיביות והמתפרצות אלא למצוא להן בית במסגרת ההלכתית, תוך כדי תיעולן והטלת גבולות מסויימים עליהן.

ומסביר הרב ליכטנשטיין שביחס לדמותו של שמשון, ניתן לקבוע בוודאות שהאנרגיות הקמאיות, הלא מרוסנות, הן הגורם המדריך ומכוון את שמשון בפעולותיו, כשהן מלוות בחוסר נכונות להכיר בגבולות. הפעולות המלחמתיות שהוא נוקט כנגד הפלשתים אינן מבצעים צבאיים מחושבים ומתוכננים בקפידה, אלא שורה של פעולות אימפולסיביות המבוססות על כוחו הפיזי. בין אם מדובר בהכאת הפלשתים בלחי החמור או קשירת זנבות השועלים וכיו"ב. בכל המקרים מדובר בפעולות ראויה ולא באסטרטגיה כוללת למאבק. כצעד ראשון להרמת רוח העם ועודם, פעולותיו אלו הם בעלי משמעות, אך אין הן יכולות לשמש תחליף לתכנית ארוכת טווח. במלים פשוטות, גיבור הירואי איננו תחליף למנהיג מדיני ופעולות ראויה, מרשימות ככל שתהיינה, אינן יכולות לבוא במקום מערכה כללית. לכן, הפסוק איננו מדבר על כך שיושיע את ישראל לאורך ימים אלא שהוא יחל להושיע את ישראל. פעולותיו יכולות להוות התחלה טובה, אך אין בהן פתרון ארוך-טווח. כמדומה, שזו אחת הסיבות שחז"ל כינו את שמשון, גדעון ויפתח כקלי עולם והנגידו בינם לבין משה, אהרן ושמואל. לא רק הגדלות הרוחנית מפרידה ביניהם אלא גם מדיניות ההנהגה.

כמו כן, אף במישור האישי שמשון מתנהג באימפולסיביות ומתוך חוסר הכרה בשום מגבלה. הדבר בא לידי ביטוי במערכת יחסיו עם נשות פלשתים. כשהוריו מתנגדים לנישואיו עם בת פלישתית מתמנה, הנימוק שהוא מציג להם הוא "אותה קח לי כי היא ישרה בעיני".

על מנת להבין את הסיטואציה, מסביר הרב ליכטנשטיין, עלינו להפנים את טענות הוריו המתנגדים לנישואיו עם גויה שאיננה מבני עמו. מלבד בעיה הדתית החמורה ביותר של נישואי תערובת, מדובר גם בשאלה לאומית ובטחונת. הגע עצמך, מה היינו חושבים בימינו אם מפקד בכיר בצבא היה מתרועע עם זונה פלישתינאית או מבקש להתחתן עם תושבת הרשות הפלסטינית. ומה היא תשובתו של שמשון להוריו על הדאגות הללו – "אותה קח לי כי היא ישרה בעיני"! ואמנם, לא ירבו הימים ונמצאנו בחברת זונה בעזה, ובסופו של דבר, תהיה מפלתו מתכונה זו.

1 ואולם, הפלשתים לא הבינו שע"י כך תאבד האימפולסיביות והנערות המאפיינות אותו והם יתחלפו בבגרות ועמקות שלא היו לו קודם. במשפט אחד, ניקור העיניים מביאה אותו להתעלות מכוח לגבורה, אך נושא זה חורג מגבולות הנושא של הדין הזה.

13. ומסכם הרב ליכטנשטיין ואומר:

מוסד הנזירות טומנת בחובה פוטנציאל רוחני גדול, אך היא טעונה הגבלות מבחינת היקף השימוש שבה, ויש בה אף סכנות רוחניות ובעייתיות לא מבוטלת. הפרשה מדגישה יותר את הקדושה האפשרית להשגה וההפטרה מאירה את עינינו בפן השני שלה, ובזה היא מהווה משקל נגד מסוים, המסייג ומזהיר על הצורך בהגבלת הענין בהתאם לצרכים ובספוק הנחיה רוחנית ואישית לאלה הבוחרים בנזירות.

שאין מלך בישראל ואיש הישר בעיניו יעשה, כך אין סמכות הורית בבית שמשון ותשובתו "כי היא ישרה בעיני" נראית כטבעית ומתקבלת. אמור מעתה, אם בבית שהמנהיג גדל בו אין סמכות ואיש הישר בעיניו יעשה, בל נתפלא אם בכל המדינה יהיה כך. לחילופין, אם כך הם פני הדברים בעם שאיש הישר בעיניו יעשה, בל נתפלא אם המנהיג המוקם עליהם הוא מן הזן האימפולסיבי העושה ככל העולה על רוחו ואיננו מנהיג מחושב ומסודר.